

TÜRKİYE MİLLİ GELİRİNDE YILLAR VE SEKTÖRLER İTİBARIYLA BÜNYESEL DEĞİŞME

Gülşen GÜMÜŞLÜ (*)

1960 yılında Devlet Plânlama Teşkilatı'nın kurulmasıyla ülkemizde "Plânlı Kalkınma Dönemi" başlamış; oldukça hızlı bir büyüme içine girilmiştir. Ekonomik ve Sosyal alanda plânlı kalkınma çalışmalarına paralel olarak da Millî Muhasebe ve Millî Gelir istatistiklerine duyulan ihtiyaç büyük önem kazanmıştır. Şüphesiz sayı ve hacim itibariyle makro büyüklüklerin doğru ve sağlıklı analiz edilmesi dengeli bir gelişme ve büyümenin temel şartıdır.

Bir ülke ekonomisinin de aynı bir firma gibi cari işlemlerinin, üretiminin, tüketiminin, harcamalarının, stoklarının sektörler itibariyle kaydı gereklidir. Çoğu kez bu büyüklüklerin salt tesbiti ekonomik politikaların belirlenmesinde yeterli olmamakta, ekonomideki bu akımın çeşitli istatistik yöntemleriyle analiz edilmesi, yorumlanması gerekmektedir.

Bu düzenlemeler için bir koordinasyon aracı da diyebileceğimiz milli muhasebe hesapları ve bu sistemin bir parçası olan "Millî Gelir" tahmin çalışmalarının yapılması kaçınılmazdır.

(*) Ankara, DİE'de görevli uzman.

Milli Gelir tahminleri yapma konusu 1928'lerde kişisel çalışmalar olarak ele alınmıştır. Bu alanda ilk resmi çalışmalar 1951 yılında İstatistik Genel Müdürlüğüne başlatılmış, Birleşmiş Milletlerin ortaya koyduğu yöntemlerden de yararlanılarak Türkiye için bir Milli Gelir hesaplama yöntemi geliştirilmiştir. 1972 yılına kadar ara ara geliştirilerek bu yöntem uygulanmıştır.

1972 yılında kapsam, tanım açısından yöntem revize edilmiş ve yeni metodolojiye göre hem cari hem de 1968 fiatlarıyla olmak üzere 1948 yılına kadar geriye gidilmek suretiyle yeni bir Milli Gelir serisi hazırlanmıştır. Halen ülkemizde kullanılan bu seridir.

Bu yazımızda mevcut seri "Plânlı Dönem"e geçilen 1963 yılından itibaren ele alınıp saptanan plan hedefleriyle yıl içindeki gerçekleşmenin karşılaştırılması, sektörlerin kendi içinde büyüme hızları dolayısıyla de bünyesel değişimler genel bir bakışla değerlendirilmek istenmektedir.

Bilindiği gibi cari fiatlarla hesaplanan Gayri Safi Milli Hasıla değerleri o yıl içinde yaratılan katma değerlerin parasal kıymetini o yılın cari fiatlarıyla aksettirmektedir. Ekonominin ürettiği mal ve hizmetlerin gerçek değerlerini görebilmek için üretim fiatları üzerindeki enflasyonist etkilerin bertaraf edilmesi gerekmektedir. Bu da cari fiatlarla yapılan hesaplar sonunda bulunan değerlerin deflate edilmesi ile mümkündür.

Bu nedenle ekonomideki reel gelişmeyi görebilmek için cari fiatlar yerine sabit fiatlarla hesaplanan Gayri Safi Milli Hasıla değerleri kullanılmaktadır.

Ülkemizde Gayri Safi Milli Hasıla hesaplarında sabit fiat olarak 1968 yılı fiatları alınmış olup sektörler arası bünyesel değişmelerin irdelenmesinde de bu yılın fiatları ile hesaplanmış bulunan Gayri Safi Milli Hasıla hesaplarından hareket edilmektedir.

1963-1984 yılları sektörler itibariyle G.S.M.H. gelişme hızlarını ve Tarım, Sanayi, Hizmetler sektörlerinin toplam G.S.M.H. içindeki nisbi paylarını gösterir tablolar birlikte ele alınıp değerlendirildiğinde iki ana üretken sektörün yıllar itibariyle farklı bir dağılım izlediği görülmektedir.

TABLO-1 :

Sektörlerin 1968 Yılı Üretici Fiyatlarıyla Gelişme Hızları (%)

İktisadi Faaliyet Kolları	Yıllar										
	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	
TARIM	9.7	-0.4	-3.8	10.8	0.2	1.6	1.3	2.4	13.2	-0.4	
Çiftçilik ve Hayvancılık	9.7	-0.5	-4.3	10.9	-0.3	1.8	0.7	2.5	13.0	-0.5	
Ormancılık	4.1	6.7	16.2	12.1	14.4	2.0	20.2	0.6	22.8	-1.0	
Balıkçılık	43.9	-8.8	16.0	-10.2	59.3	-30.6	33.3	-9.0	9.1	10.0	
SANAYİ	12.1	12.2	9.5	15.2	8.4	11.2	12.1	1.4	9.0	10.2	
Madencilik ve Taşocakl.	0.2	25.3	12.9	11.5	-5.6	2.8	16.4	-3.1	9.5	3.0	
İmalat Sanayi	14.4	8.8	9.5	15.3	10.5	12.2	11.7	1.6	8.7	10.9	
Elektrik, gaz ve su	-0.5	25.0	3.7	20.2	1.6	8.2	11.2	4.0	12.4	8.9	
İNŞAAT SANAYİİ	9.5	10.7	3.4	13.7	2.9	10.9	2.9	8.3	-4.3	7.2	
TOP. ve PER. TİCARET	13.6	6.6	6.1	15.1	6.7	9.1	8.0	5.5	12.2	12.4	
ULAŞTIRMA ve HABERL.	7.6	5.2	8.2	12.7	7.1	10.5	7.0	11.5	12.7	11.2	
MALİ MÜESSESELER	11.1	4.8	4.5	11.4	11.7	12.7	11.7	8.1	8.5	8.8	
KONUT SAHİPLİĞİ	2.7	5.2	1.2	4.0	4.3	4.3	5.5	5.8	3.8	4.1	
SERBEST MES. ve HIZM.	9.9	4.4	2.8	11.6	4.5	6.8	6.2	5.6	9.3	6.4	
İZAFİ BANKA HIZ. (-)	21.8	0.2	3.7	14.9	20.1	8.0	12.3	-1.1	10.9	7.1	
DEVLET HİZMETLERİ	8.5	1.7	6.4	5.6	7.2	6.6	6.2	7.9	6.2	5.2	
İTHALAT VERGİSİ	4.6	-1.0	-1.0	14.3	5.2	1.4	-12.5	0.5	1.5	12.3	
G.S.Y.İ.H. (Alıcı Fiyatı.)	9.4	4.1	2.6	11.7	4.5	6.7	5.3	4.9	9.1	6.6	
DIŞ ALEM NET FAK. GEL.	37.4	-57.7	0.0	98.7	-47.5	0.4	40.6	246.2	103.5	46.9	
G.S.M.H. (Alıcı Fiyatı.)	9.7	4.1	3.1	12.0	4.2	6.7	5.4	5.8	10.2	7.4	

TABLO II'in Devamı :

Sektörlerin 1968 Yılı Üretici Fiatlarıyla Gelişme Hızları (%)

Yıllar	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
	-9.8	10.3	10.9	7.7	6.4	2.8	2.8	1.7	0.1	6.2	-0.1	3.7
	-10.3	10.4	10.6	8.2	-1.0	2.2	2.7	1.5	-0.1	6.7	-0.4	3.8
	1.9	8.0	19.2	-7.3	-8.0	22.8	0.2	2.2	4.2	-9.8	5.3	-1.6
	10.2	10.0	10.0	10.0	0.0	17.4	22.8	17.0	8.3	7.3	10.6	5.1
	12.0	7.7	9.0	9.3	7.0	3.4	-4.7	-3.0	9.1	6.3	6.4	8.8
	4.5	10.7	5.5	5.0	8.3	4.9	4.5	1.8	7.5	0.3	-2.1	3.5
	12.9	7.3	8.7	9.0	6.6	3.2	-6.1	3.9	9.4	6.4	7.5	9.3
	9.1	11.7	16.8	18.1	10.6	5.2	4.1	3.2	6.7	11.1	2.6	8.0
	7.3	6.2	8.5	8.3	5.6	4.2	4.2	0.8	0.4	0.5	0.6	0.6
	11.5	10.9	9.5	8.9	4.9	3.3	-2.7	-2.9	6.8	5.0	6.2	7.8
	10.7	9.2	8.4	9.2	7.3	2.2	-2.9	-4.1	3.6	1.1	2.8	6.8
	9.1	9.1	6.6	8.0	9.8	4.8	3.0	1.8	1.9	1.1	0.5	4.5
	6.9	6.6	6.2	13.4	3.9	4.1	3.8	4.1	2.6	2.7	2.8	2.9
	4.5	8.5	9.0	7.1	4.2	3.2	-0.9	-1.0	4.4	4.8	3.5	6.1
	9.1	9.1	6.6	8.0	9.8	4.8	3.0	1.8	1.9	1.6	0.5	4.5
	6.7	6.5	5.8	7.0	6.0	6.2	4.2	5.8	4.0	5.4	4.2	3.0
	1.2	4.0	8.2	10.7	3.6	-16.6	-17.1	-18.8	3.3	10.4	10.9	6.2
	4.4	8.5	8.9	8.7	4.3	2.8	-0.9	-0.8	4.4	5.0	3.7	5.8
	36.6	-20.8	-24.1	-29.8	-30.0	4.9	52.8	-24.2	-15.5	-41.3	-88.7	343.8
	5.4	7.4	8.0	7.9	3.9	2.9	-0.4	-1.1	4.1	4.6	3.3	5.9

TABLO II :

SEKTÖRLERİN G.S.M.İİ. İÇİNDEKİ NİSBE PAYLARI

YILLAR	Tarım Sanayi İnşaat Sanayi Hizmetler				G.S.M.İİ
	%	%	%	%	
1963	34.9	17.3	6.0	41.8	100.0
1964	34.4	18.5	6.3	41.8	100.0
1965	31.1	19.7	6.4	42.8	100.0
1966	30.8	20.2	6.5	42.5	100.0
1967	29.6	21.0	6.4	43.0	100.0
1968	28.2	21.9	6.6	43.3	100.0
1969	27.1	23.3	6.5	43.1	100.0
1970	26.2	22.4	6.6	44.8	100.0
1971	26.9	22.1	5.8	45.2	100.0
1972	25.0	22.7	5.7	46.6	100.0
1973	21.4	24.1	5.9	48.6	100.0
1974	22.0	24.2	5.8	48.0	100.0
1975	22.5	24.4	5.8	47.3	100.0
1976	22.5	24.7	5.8	47.0	100.0
1977	21.4	25.5	5.9	47.2	100.0
1978	21.4	25.6	6.0	47.0	100.0
1979	22.1	24.5	6.3	47.1	100.0
1980	21.2	25.3	4.9	48.6	100.0
1981	20.6	27.0	4.5	47.9	100.0
1982	22.1	25.6	5.9	46.4	100.0
1983	21.4	26.4	5.8	46.4	100.0
1984	21.0	27.1	5.5	46.4	100.0

Tarım Sektörü : Seride de görüldüğü gibi tarım sektörü reel gelişme hızları yıllar itibariyle düzgün bir seyir göstermemektedir. Örneğin; 1963 yılında sektörde % 9.7'lik bir gelişme izlenmekteyken bir sonraki yılda bu hız % -0.4'e düşmekte, 1973 yılında % -9.8 gibi bir azalma görülürken, hız, 1974 yılında % 10.3'e ulaşmaktadır. Yakın yıllardan bir örnek daha verirsek yine 1982'de % 6.2 olan Tarım Sektörü gelişme hızı 1983'de % 0.1'e düşmekte ertesi yıl ise % 3.7'e çıkmaktadır. Bu da geniş ölçüde ülke tarımının iklim koşullarına bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar son yıllarda bu sektördeki verimliliğin artırılması çalışmaları teknolojik gelişme ve tarımda modernleşme gayretlerinin varlığı göz önünde bulundurulsa dahi yinede gelişmenin olduğu yılları yağış ve iklim şartlarının çok iyi olduğu yıllar olarak değerlendirmek yerinde olur.

Sanayi Sektörü : Diğer ana sektör olarak kabul ettiğimiz sanayi sektörü gelişme hızlarında ise, hemen hemen bütün yıllarda bir artma kaydedilirken 1970, 1979, 1980, 1981 yıllarında bir düşme görülmektedir. 1969 yılında sektör gelişme hızı % 12.1 iken 1970'te % 1.4'e düşmüştür. 1978 yılında % 3.4 olan gelişme hızı 1979 yılında yirmi yılın en düşük seviyesine inmiş, % -4.7, daha sonraki yılda ise % -3.0 olmuştur.

Burada şu hususun belirtilmesinde yarar görülmektedir. 1973 Petrol kriziyle bütün Dünyada başlayan ekonomik durgunluk 1977'lerden sonra ülkemiz ekonomisinde olumsuz yönde etkilemiş, takip eden yıllarda petrol fiyatlarındaki artışın neden olduğu hammadde fiyatlarındaki artışlar, enerji kısıtlaması, döviz darboğazı nedeniyle gerekli ithalatın yapılmaması, kapasite kullanımının düşmesi, iç finansman yetersizliği yatırımların programlanan süre içinde bitirilememesi ve de imalat sanayiindeki uzun grevler büyük ölçüde üretimin aksamasına neden olmuştur. Bu faktörlerin etkisiyle bir çok temel malların üretiminde azalma ve buna bağlı olarak da sanayi gelişme hızında düşme görülmüştür.

Bu yıllarda Tarım ve Sanayi sektörleriyle ilişkili olarak dağıtıcı sektörler; ticaret, ulaştırma ve hizmet sektörlerindeki gelişme hızlarında azalmalar olmuştur. Ticaret sektörünün gelişmesine etki eden bir diğer faktörde ithalat hacmindeki değişikliklerdir. Örneğin; 1979-1981 yıllarında, döviz darboğazının getirdiği kısıtlamalar dolayısıyla ithalattaki daralma imalat sanayiinde önemli üretim düşmelerine neden olduğu gibi, ticaret ve diğer hizmet sektörlerini de olumsuz yönde etkilemiştir.

Tablo II'de görüldüğü gibi yıllar itibariyle sektörlerin G.S.M.H. içindeki bünyesel değişmelerini irdelediğimizde Tarım Sektörü Payının azaldığını, Sanayi Sektörü payının ise giderek arttığını izlemekteyiz.

Tarım Sektörünün G.S.M.H. içindeki payı 1963-1967 yılları arası % 30'ların üzerindeyken, bu oran her geçen yıl sanayimizdeki olumlu gelişmeye paralel olarak azalmış, son beş yılda ortalama % 21'lere düşmüştür.

Kalkınmanın bir göstergesi olarak kabul edebileceğimiz Sanayi Sektörümüzün payı ise yatırım malları üretimine ağırlık verilmesi ve ihracat Sanayilerine yönelik her türlü özendirici önlemlerin alınmasıyla giderek artmış bu oran 1963'de % 17.3'ken % 9.8'lik bir artışla 1984'de % 27.1'e ulaşmıştır.

TABLO III

İHRACATIMIZIN ANA MADDE GRUPLARI İTİBARIYLA TOPLAM İHRACAT MİKTARI İÇİNDEKİ ORANSAL DAĞILIMI

Ana Madde Grupları	1963	1968	1973	1978	1983
Gıda Canlı Hayvan	38.5	31.0	24.7	45.7	34.3
İçki ve Tütün	18.2	4.1	2.1	1.3	0.7
Akaryakıt Hariç Yenilmeyen H.Maddel.	33.9	55.0	31.7	25.8	16.2
Madeni Yakıtlar, Yağlar ve İlgili Müstahsallar	2.5	7.0	16.5	3.8	7.9
Hay. veya Neb. Menşeli Katı ve Mayi Yağlar	3.5	0.1	1.0	0.1	0.7
Kimyevi Müstahsallar	0.6	0.9	1.7	1.0	3.0
Mamül Maddeler	2.7	1.9	22.1	22.0	35.9
Makinalar ve Ulaştırma Araçları	-	-	0.1	0.2	0.8
Çeşitli Mamul Eşya	0.1	-	0.1	0.1	0.5
İhracat Toplamı	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Ülkemiz Sanayiinin bu şekildeki sağlıklı yönde gelişmesi Dış Ticaret işlemlerimizde de bünyesel değişikliklere neden olmuştur. Daha önce tarıma dayanan geleneksel bazı malların ihracatına dönük olan ihracat sistemimizde Sanayi Sektörü ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. Aşağıdaki tabloda beşer yıllık periyodlarla verilen madde gruplarının toplam ihracat içindeki oransal dağılımlarından da görüldüğü gibi 1963'de mamüi madde ihracatı % 2.7'ken, % 33.2'lik bir artışla 1983'te % 35.9'a varmıştır.

Ana Sektörlerdeki gelişmelere genel olarak değinmeye çalıştık. Şimdide Kalkınma Plânlarımızda öngörülen ve elde edilen ortalama G.S.M.H. gelişme hızlarını karşılaştırarak yazımızı bitiriyoruz.

PLAN DÖNEMLERİ İTİBARIYLA G.S.M.H. HEDEFLERİ VE GERÇEKLEŞME HIZLARI %

	TARIM		SANAYİ		G.S.M.H.	
	Plânlanan	Gerçekl.	Plânlanan	Gerçekl.	Plânlanan	Gerçekl.
1963-1967	4.2	3.1	12.3	10.8	7.0	6.6
1968-1972	4.1	3.5	12.0	7.8	7.0	7.1
1973-1977	4.6	3.5	11.2	9.8	7.9	6.5
1978-1982	5.3	2.2	9.9	1.7	8.0	2.0
1983-1987	3.6	1.8 *	7.5	7.6 *	6.3	4.6 *

* 1983, 1984 yılları ortalaması.

Rakamlarla da görüldüğü gibi G.S.M.H. gelişme hızında I. II. ve III. beş yıllık plan dönemlerinde, planlarda öngörülen hıza yakın veya üzerinde gelişme hızı elde edilmiştir. Yıllık ortalama gelişme hızı % 6.5'in altına düşmemiştir.

Ancak yukarıda daha önce bahsettiğimiz, özellikle dünya genel konjonktüründeki durgunluğa bağlı olarak ve de sınai üretimde açık bir şekilde azalmayla birlikte ortaya çıkan % 100 üzerinde seyreden enflasyon IV. Plân döneminin başarısız plân dönemi olmasına neden olmuştur. Bu dönem için % 8 olarak planlanan G.S.M.H. gelişme hızı % 2'lerde kalmıştır.

V. Beş Yıllık Kalkınma Plânında ise G.S.M.H. gelişme hızı % 6.3 olarak tahmin edilmiş, ilk iki yıl ortalaması ise % 4.6 olmuştur.

V. Beş Yıllık Plânın temel amaçları içinde yer alan; mal ve hizmet ihracatının üretim yapısı ile uyumlu olarak çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi, ihracatı artıracak projelerin desteklenmesi, ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlayacak yatırımların yapılması, kalkınmada öncelikli yörelerde gelişmenin hızlandırılması, küçük sanayinin esnaf ve sanatkâr kesiminin üretim gücünün artırılması, dış rekabet ve dışa açılma politikalarının oluşturulması gibi ekonomik hedeflerin gerçekleşmesi doğrultusunda gelecek yıllarda G.S.M.H.'nin da reel büyümesi ve belirlenen bu hedefe ulaşması beklenmelidir.